

Linguistic manipulation strategies and tactics in the film "The Godfather"

Shakhnozakhon TULANBAYEVA¹

Andijan State Institute of Foreign Languages

ARTICLE INFO

Article history:

Received September 2024

Received in revised form

10 October 2024

Accepted 25 October 2024

Available online

25 November 2024

Keywords:

linguistic manipulation,
speech acts,
manipulative strategies,
disguised threats,
emotional manipulation,
intercultural
communication,
negative evaluation,
propaganda strategies,
indirect speech acts,
power dynamics,
psychological influence,
illogical arguments,
cultural justification,
hidden intentions.

ABSTRACT

This article examines linguistic manipulation in the film "The Godfather," analyzing speech strategies, manipulation tactics, and their psychological and cultural impacts. By applying theoretical foundations such as speech act theory, intercultural communication, indirect speech acts, covert threats, emotional appeals, and cultural values, the study reveals how they influence behavior and reflections. Core methods like inducement strategies, masking, and negative evaluation are analyzed through well-known excerpts, uncovering power dynamics and hidden intentions. By synthesizing ideas from research on linguistic manipulation, this article presents "The Godfather" as an example that illustrates the ethical and social complexities of manipulative communication.

2181-3701/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol2-iss5/S-pp323-330>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

"Cho'qintirgan ota" filmida lingvistik manipulyatsiya strategiyalari va taktikalari

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

Til manipulyatsiyasi,
nutqiy aktlar,
manipulyativ strategiyalar,
niqoblangan tahdidlar,
hissiy manipulyatsiya,

Ushbu maqolada "Cho'qintirgan ota" filmidagi lingvistik manipulyatsiya ko'rib chiqiladi, nutq strategiyalari, manipulyatsiya taktikasi va ularning psixologik va madaniy ta'siri tahlil qilinadi. Nutq akti nazariyasi va madaniyatlararo muloqot, bilvosita nutqiy harakatlar, yashirin tahdidlar, hissiy chaqiriqlar va madaniy qadriyatlar kabi nazariy asoslardan

¹ PhD student, Andijan State Institute of Foreign Languages.

madaniyatlararo
kommunikatsiya,
salbiy baholash,
targ'ibot strategiyasi,
bilvosita nutq aktlari,
kuch dinamikasi,
psixologik ta'sir,
mantiqsiz dalillar,
madaniy asoslash,
yashirin niyatlar.

foydalanish xatti-harakatlar va in'ikoslarga ta'sir qiladi. Rag'batlantirish strategiyasi, niqoblash va salbiy baholash kabi asosiy usullar mashur parchalar orqali tahlil qilinadi, kuch dinamikasi va yashirin niyatlar ochib beriladi. Til manipulyatsiyasi bo'yicha tadqiqotlarning g'oyalarini birlashtirgan holda, ushbu maqola "Cho'qintirgan ota" manipulyativ muloqotining axloqiy va ijtimoiy murakkabligini ko'rsatadigan misol sifatida taqdim etiladi.

Стратегии и тактики лингвистической манипуляции в фильме «Крёстный отец»

Ключевые слова:

лингвистическая
манипуляция,
речевые акты,
манипулятивные
стратегии,
замаскированные угрозы,
эмоциональная
манипуляция,
межкультурная
коммуникация,
негативная оценка,
пропагандистские
стратегии,
косвенные речевые акты,
динамика власти,
психологическое
воздействие,
нелогичные доводы,
культурное обоснование,
скрытые намерения.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются лингвистические манипуляции в фильме «Крёстный отец», анализируются речевые стратегии, тактики манипулирования, а также их психологическое и культурное воздействие. Использование теоретических основ, таких как теория речевых актов, межкультурная коммуникация, косвенные речевые действия, скрытые угрозы, эмоциональные призывы и культурные ценности, влияет на поведение и интерпретацию. Основные методы, такие как поощрительные стратегии, маскировка и негативная оценка, анализируются на примере известных фрагментов, раскрывая динамику власти и скрытые намерения. Объединяя идеи исследований по лингвистической манипуляции, данная статья демонстрирует «Крёстного отца» как пример, показывающий этическую и социальную сложность манипулятивной коммуникации.

KIRISH

Til manipulyatsiyasi uzoq vaqtdan beri fikr, xulq-atvor va hissiyotlarga ta'sir ko'rsatishning kuchli vositasi sifatida tan olingan. U tilning nozik va ko'pincha yashirin tarzda qo'llanishini o'z ichiga olib, maqsadga erishishda tinglovchining tanqidiy fikrlashini chetlab o'tishni ko'zlaydi. Akopovaning ta'rificha, manipulyatsiya "nutq va noverbal vositalar orqali ta'sir ko'rsatish bo'lib, u xulq-atvor, tushuncha va niyatlarni o'zgartirishga qaratilgan" [1]. Bu yashirin tabiati, voqelikni noaniqlik orqali buzib ko'rsatish qobiliyati bilan birgalikda, manipulyatsiyani lingvistik va madaniy tadqiqotlar uchun jozibador mavzuga aylantiradi. Kinematografiyada esa manipulyatsiya ko'pincha kuch dinamikasini aks ettirish uchun qo'llanadi. Til bu yerda nazorat o'rnatish, sadoqatni ta'minlash va raqiblarni qo'rqitish vositasiga aylanadi.

Kinematografiya tarixida til manipulyatsiyasining eng yorqin namunalaridan biri Frensis Ford Koppolaning "Cho'qintirgan Ota" filmi bo'lib, u Mario Puzoning romaniga asoslangan. Film hikoyasida Korleone oilasining ochiq va yashirin manipulyativ strategiyalari mahorat bilan ko'rsatilgan. Unda dialog, sukunat va madaniy qadriyatlar bir-

biri bilan uyg'unlashib, ustunlik va nazoratga erishish vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Yashirin tahdidlar va hissiy manipulyatsiyadan tortib, belgilararo munosabatlarda so'z va so'zsiz aloqa yordamida boshqalarga ta'sir ko'rsatish usullari mohirona yoritiladi. Trofimovaning ta'kidlashicha, manipulyatsiya "tinglovchining aql-idrokini chetlab o'tib, erkin tanlov illyuziyasini yaratadi va shu bilan birga, haqiqiy alternatalarni yo'q qiladi" [10].

Ushbu maqola *Cho'qintirgan ota* filmidagi manipulyatsiya san'atini uchta asosiy nazariy asosda tahlil qilishni maqsad qiladi: nutq aktlari nazariyasi, madaniyatlararo kommunikatsiya strategiyalari va psixologik ta'sir. Maqolada yashirish (veiling), salbiy baho (negative assessment) va hissiy murojaatlar (emotional appeals) kabi manipulyativ taktikalarni o'rganish orqali bilvosita nutq aktlari, yashirin tahdidlar va madaniy kutishlar yordamida qanday qilib yashirin maqsadlarga erishilayotgani ochib beriladi. Masalan, Don Vito Korleone'ning mashhur gapi *"I'm gonna make him an offer he can't refuse"* manipulyatsiyani xushmuomalalik bilan yashirilgan tahdid orqali ifodalashini ko'rsatadi. Bunday misollar manipulyatsiyaning ta'sir va majburlash o'rtasidagi nozik chegarada qanday faoliyat yuritishini ta'kidlaydi.

Maqolada manipulyatsiya va madaniyatlararo kommunikatsiya bo'yicha nazariy ishlardan olingan tushunchalar integratsiya qilinadi. Akopova manipulyatsiyani "tilning noaniqligidan foydalangan holda illuzion sub'ektiv haqiqatni kengaytirishi" sifatida ta'kidlaydi [1]. Trofimova esa manipulyatsiyaning asosiy taktikalaridan yashirish, selektiv taqdimot (selective presentation) va bilvosita ayblovlar (implicit accusations) kabi usullarni ajratib ko'rsatadi [10]. Bundan tashqari, turli olimlar tomonidan yoritilganidek, shaxslararo munosabatlarda manipulyatsiya o'z maqsadiga qarab konstruktiv yoki destruktiv bo'lishi mumkin [8].

"Cho'qintirgan ota" filmi tahlilida ushbu nazariy asoslarni qo'llash orqali maqola lingvistik manipulyatsiyaning individual nutq aktlaridan tashqariga chiqib, shaxslararo va ijtimoiy munosabatlarga qanday ta'sir ko'rsatishini namoyish etadi. Shuningdek, maqolada manipulyativ kommunikatsiyaning axloqiy va ijtimoiy oqibatlari, ayniqsa kuch dinamikasi va madaniy qadriyatlarning kesishgan joylarida qanday namoyon bo'lishi o'rganiladi. Ushbu tahlil orqali maqola manipulyatsiyani lingvistik va psixologik hodisa sifatida chuqurroq tushunishni maqsad qiladi va *Cho'qintirgan ota* ni boy case study sifatida ko'rsatadi.

MATERIALLAR VA METODLAR:

Ushbu tadqiqot uchun asosiy materiallar sifatida Frensis Ford Koppola tomonidan suratga olingan *"Cho'qintirgan ota"* (1972) filmi va Jonsning *"The Annotated Godfather: The Complete Screenplay"* (2007) asari tanlandi. Ushbu materiallar muloqotlar, so'zsiz ishoralar va ramziy harakatlar orqali namoyon bo'ladigan lingvistik manipulyatsiyani tahlil qilish uchun tanlangan. Qo'shimcha manbalar sifatida lingvistik manipulyatsiya, nutqiy aktlar nazariyasi, madaniyatlararo kommunikatsiya strategiyalari va psixologik manipulyatsiya mexanizmlari bo'yicha nazariy ishlardan foydalanildi.

Tadqiqotda manipulyatsiya strategiyalari va taktikalarini aniqlash va sharhlash uchun keng qamrovli analitik yondashuv qabul qilindi. Ushbu yondashuv mavjud nazariyalarga tayanib ishlab chiqilgan bo'lib, ularga quyidagilar kiradi: Nutqiy aktlar nazariyasi (Syerl, 1986), Psixologik manipulyatsiya mexanizmlari (Dotsenko, 1997) va Madaniyatlararo kommunikatsiya istiqbollari (Trofimova, 2019). Manipulyatsiyani ochib berish uchun til va kontekstning quyidagi darajalari tizimli ravishda tahlil qilindi:

Tadqiqotda Syerlning (1986) nutq aktlari (komissivlar, direktivlar, representativlar, ekspressivlar va deklarativlar) tasnifiga murojaat qilinib, “Cho‘qintirgan ota” filmidagi bilvosita muloqot strategiyalari aniqlab chiqildi. E’tibor, xususan, nutq aktlari qanday qilib niyatni yashirishi va manipulyativ muloqotda ishonchli inkor etish imkonini saqlab qolishiga qaratildi.

Bu usul filmning lingvistik va tematik manipulyatsiya jihatlarini chuqurroq ochib berishga xizmat qildi.

Trofimova (2019) nazariyasi asosida manipulyativ strategiyalar quyidagicha tasniflandi:

Yashirish strategiyasi: Haqiqiy niyatlarni noaniqlik yoki xushmuomalalik orqali yashirish.

Rag‘batlantirish strategiyasi: Bo‘ysunuvni ta‘minlash maqsadida o‘z mavqeini kuchaytirish.

Salbiy baholash strategiyasi: Raqiblarni yoki ularning pozitsiyalarini bilvosita zaiflashtirish.

Ma’lumotni buzish strategiyasi: Tanlab olingan yoki tarafkash axborot orqali manipulyatsiya qilish.

Akopova (2013) tomonidan ajratilgan tuyg‘ular va mantiqqa asoslangan manipulyatsiya tahlil qilindi. Unda:

Emotsional manipulyatsiya: Aybdorlik, qo‘rquv va uyat kabi emotsional tetiklar yordamida amalga oshirilishi.

Ratsional manipulyatsiya: Tanlangan faktlar yoki dalillar orqali o‘zaro mantiqiy ishontirish.

Madaniy me‘yorlarning, masalan, oila sadoqati, obro‘-e’tibor va erkaklik kabi qadriyatlarning manipulyativ strategiyalarni kuchaytirishdagi roli kontekstual tahlil orqali o‘rganildi. So‘zsiz elementlar, jumladan ramziy vositalar (masalan, otning kesilgan boshi), madaniy qadriyatlarning manipulyatsiyani qanday mustahkamlashini tushunish uchun tahlil qilindi.

Tadqiqot uslubi: Ushbu tadqiqotda “Cho‘qintirgan ota” filmidagi lingvistik manipulyatsiyani o‘rganishda sifat va miqdoriy aralash uslub (qualitative-quantitative mixed-methods) qo‘llanildi. U quyidagi metodlarni o‘z ichiga oladi:

Epizodlarni tanlash va sharhlash: Manipulyativ strategiyalarni aks ettirishda muhim bo‘lgan asosiy sahnalar va dialoglar ehtiyotkorlik bilan tanlandi.

Kontekstual tahlil: Tanlangan har bir sahna manipulyatsiyaning vazifasi va ta’sirini tushunish maqsadida uning narrativ va ijtimoiy-madaniy kontekstida o‘rganildi. Madaniy qadriyatlar va umumiy tushunchalar (masalan, Sitsiliya sharaf kodekslari) ushbu tahlil uchun muhim ahamiyat kasb etdi.

Tematik kodlash: Tadqiqot Trofimova nazariyasiga asoslangan holda manipulyativ strategiyalarni tizimli ravishda tasniflash uchun tematik kodlash jarayonidan foydalandi. Sahnalar quyidagi toifalarga kodlandi (masalan, yashirish, rag‘batlantirish va salbiy baholash) va quyidagi kichik toifalar bo‘yicha chuqurroq tahlil qilindi: bilvosita ayblovlar, emotsional ekspluatatsiya va tanlangan ma’lumotlar.

Sifatli va miqdoriy yondashuvlarning birikmasi “Cho‘qintirgan ota” filmida lingvistik manipulyatsiyaning har tomonlama tahlilini ta‘minladi. Sifatli usullar manipulyativ muloqotning boy, kontekstual sharhini taqdim etgan bo‘lsa, miqdoriy tahlil natijalarni naqsh va tendentsiyalarni aniqlash orqali qo‘llab-quvvatladi.

Nazariy asoslarning, jumladan nutq aktlari nazariyasi va madaniyatlararo qarashlarning uyg'unlashuvi ma'lumotlarni tizimli va qat'iy o'rganishni ta'minladi.

Ushbu ko'p o'lchovli yondashuv orqali tadqiqot manipulyatsiyaning lingvistik, psixologik va madaniy darajalarda qanday ishlashini ochib berdi hamda uning mantiqiy va emotsional ta'sir vositasi sifatida ikki tomonlama tabiatini ko'rsatdi.

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR

"Lingvistik manipulyatsiya" – bu tinglovchining qarashlari, hissiyotlari va xatti-harakatlariga oshkora qarama-qarshilik keltirmasdan ta'sir ko'rsatish uchun qo'llaniladigan yashirin kommunikativ strategiya sifatida ta'riflanadi. Akopova (2013) ta'kidlaydi, manipulyatsiya "nutq va og'zaki bo'lmagan vositalar orqali insonni maqsadga yo'naltirishdir" [1]. Ushbu ta'rifning asosiy nuqtasi shundaki, manipulyatsiya muloqotning ochiq va aniq shakllaridan farqli ravishda, haqiqiy niyatni yashirgan holda amalga oshiriladi. Manipulyator noaniqlik, hissiy ekspluatatsiya va bilvosita nutqiy aktlar orqali tinglovchining tanqidiy fikrlashini chetlab o'tishga urinadi.

Dotsenko (1997) manipulyatsiyani "tinglovchining haqiqiy istaklariga zid bo'lgan yashirin maqsadlarni amalga oshirish" sifatida ta'riflaydi [4]. Trofimova (2019) esa uni kommunikativ vositalar orqali erkin tanlov illyuziyasini yaratish va shu bilan birga muqobil variantlarni yo'qqa chiqarish strategiyasi deb ataydi [10]. Ushbu ta'riflar lingvistik manipulyatsiyaning inson ongining mudofaa mexanizmlarini aylanib o'tib, sub'yektiv haqiqatni yaratish qobiliyatini ta'kidlaydi.

Nutqiy aktlar va manipulyatsiya

Nutqiy aktlar nazariyasi Jon Sirl tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, unda nutqiy aktlar besh turga bo'linadi: "direktivlar", "kommissivlar", "assertivlar", "ekspressivlar" va "deklarativlar" [9]. Lingvistik manipulyatsiya doirasida aynan "bilvosita nutqiy aktlar" samarador hisoblanadi, chunki ular so'zlovchi niyatini ochiq ifoda etmay, yashirin tarzda yetkazishga imkon beradi. Bunda tinglovchining qarshilik ko'rsatish ehtimoli kamayadi.

Jonni Fontane, Korleonelar oilasining yaqin do'sti, Gollivud prodyuseri Jek Volts tomonidan kino roldan voz kechadi. Tom Xeygenning dastlabki muloyim muzokaralari samara bermaydi va Don Korleone hal qiluvchi gap bilan aralashadi.

***"I'm gonna make him an offer he can't refuse."* – Don Vito Korleone, The Godfather (Coppola, 1972).**

Ushbu mashhur ibora: "I'm gonna make him an offer he can't refuse" – bilvosita kommissiv nutqiy akt sifatida **niqoblangan zo'ravonlik tahdidi** manipulyatsiyasining yorqin namunasi hisoblanadi. Ushbu ibora tashqi ko'rinishda saxiy va muloqotga ochiq taklif sifatida talqin qilinadi. Biroq uning asl ma'nosi ichki tahdidni o'z ichiga oladi. Akopova (2013) ta'kidlaganidek, bilvosita aktlar manipulyatorga **ochiq qarama-qarshilikni oldini olish** bilan birga natijaga erishish imkonini beradi [1].

Shuningdek, Tom Xeygen va Jek Volts o'rtasidagi suhbat bu strategiyaning amaliy qo'llanilishini ko'rsatadi:

Tom Xeygen, Don Korleonening maslahatchisi sifatida, Jonni Fontanega kino roli berilishi bo'yicha Jek Volts bilan muzokara olib boradi. Xeygen suhbatni muloyimlik bilan boshlaydi, ammo Volts rad javobi berganida, noaniq oqibatlarini eslatib o'tadi.

***"Mr. Woltz, you're gonna have some union problems. My client could make them disappear."* – Tom Hagen, The Godfather (Coppola, 1972).**

Bu jumla muloqotning muloyim va professional ohangida aytilgan bo'lsa-da, ichki tahdidni yashirgan. Trofimova (2019) bu usulni "niqoblash strategiyasi" deb ataydi, bunda tahdid xushmuomalalik bilan niqoblanadi va manipulyator obro'li mavqeini saqlab qoladi [10].

Quyidagi misollar ham yashirin tahdidni ifodalaydi:

“Maybe your car could take me to the airport. Mr. Corleone insists on hearing bad news immediately.”

Bu yerda Yashirin tahdid muloyim so‘rov shaklida ifodalanadi. So‘zlovchi bad news (yomon xabar) kechikishi mumkin emasligini eslatish orqali tinglovchiga bosim o‘tkazmoqda. Bilvosita direktiv nutqiy akti sifatida, bevosita buyruq berilmasdan, ko‘rsatma amalga oshirishini kutish yaqqol seziladi.

“He never asks a second favor when he’s been refused the first. Understand?”

Xeygen noaniq, bilvosita tahdid orqali rad etish oqibatlarini eslatadi. Bu yerda ochiq tahdid emas, ammo uning ma‘nosi aniq va zo‘ravonlik illyuziyasini yaratadi. Niqoblangan kommissiv (tahdid) sifatida so‘zlovchi kelajakdagi og‘ir oqibatlar haqida bilvosita va diplomatik tarzda xabar beradi.

Bu tahlillar film dialoglaridagi manipulyativ taktikalarning murakkabligini ko‘rsatib, xushmuomalalik va tahdid o‘rtasidagi nozik chegarani ta‘kidlaydi. Nutqiy aktlar orqali manipulyator ochiq qarama-qarshilikni oldini olgan holda o‘z maqsadiga erishishga intiladi.

Ushbu misollar manipulyatsiyaning ikki tomonlama tabiatini ko‘rsatadi: u nozik va xushmuomalalik bilan amalga oshirilsa-da, ochiq qarama-qarshilikka yo‘l qo‘ymaydi va shu bilan birga o‘ta samarali ta‘sir kuchiga ega bo‘ladi.

“Manipulyatsiya strategiyalari va hissiy ta‘sir”

Trofimova (2019) manipulyatsiyaning asosiy strategiyalarini quyidagicha aniqlaydi:

– “Yashirish strategiyasi (Veiling Strategy)”: Haqiqiy niyatlarni noaniqlik orqali niqoblash.

– “Rag‘batlantirish strategiyasi (Promotion Strategy)”: Gapiruvchi obro‘-e‘tiborini oshirish orqali itoatkorlikka erishish.

– “Salbiy baho strategiyasi (Negative Assessment)’: Raqiblarni obro‘sizlantirish orqali nazorat o‘rnatish.

– “Axborotni buzib ko‘rsatish strategiyasi (Distortion Strategy)”: Ma‘lumotlarni tanlab yoki biryoqlama taqdim etish [10].

Filmda ushbu strategiyalar orqali Korleone oilasi “madaniy qadriyatlar” va “hissiy ekspluatatsiya” ni mahorat bilan uyg‘unlashtiradi.

Don Korleone va Jonni Fontane o‘rtasidagi muloqot ushbu strategiyalarning kompleks qo‘llanilishiga yorqin misol bo‘la oladi:

“You can act like a man! What’s the matter with you?” – Don Vito Korleone, The Godfather (Coppola, 1972).

Bu ibora bir qarashda Don Korleonening g‘azabi va hafsalasi pir bo‘lganlik tuyg‘usini ifodalasa ham, aslida hissiy manipulyatsiyaning aniq shaklidir. Akopovaga ko‘ra, bu turdagi manipulyatsiya uyat, aybdorlik va madaniy qadriyatlardan foydalanib, insonning ratsional qarshilik ko‘rsatish qobiliyatini pasaytiradi [1]. Jonni Fontanening tushkunligi madaniy qadriyatlar bilan bog‘liq bo‘lgan aybdorlik hissi orqali manipulyatsiya qilinadi.

Madaniy kontekst va manipulyatsiya

Filmda oila sadoqati, erkaklik g‘ururi va sharaf kabi qadriyatlar manipulyatsiyaning asosiy vositasi sifatida namoyon bo‘ladi. Don Korleone shaxsiy munosabatlardan foydalanib, qarzdorlik va sadoqat hissini uyg‘otadi:

“You spend time with your family. A man who doesn’t spend time with his family can never be a real man.” – Don Vito Corleone, The Godfather (Coppola, 1972).

Bu jumla Jonni Fontanening zaif tomonlarini nishonga oladi va madaniy ideal orqali hissiy bosim o’tkazadi. Bunday yondashuv Trofimovanning “rag’batlantirish strategiyasi” bilan bog’liq bo’lib, tinglovchining xatti-harakatini o’zgartirishga qaratilgan [10].

Shuningdek, Jek Volts va Tom Xeygen o’rtasidagi muloqot Korleonearning madaniy obro’si manipulyativ ta’sir kuchini oshiruvchi omil ekanligini ko’rsatadi. Voltsning Korleoneardan qo’rquvi ularning mafiyaviy obro’si bilan mustahkamlangan:

“Johnny Fontane never gets that movie! I don’t care how many guinea Mafia goombahs come out of the woodwork!” – Jack Woltz, The Godfather (Coppola, 1972).

Bu dialog Voltsning madaniy kontekstga asoslangan qo’rquvini oshkor qiladi va Korleonearning manipulyativ imkoniyatlarini yanada kuchaytiradi.

Manipulyatsiyaning axloqiy va psixologik oqibatlarini

Manipulyatsiya qisqa muddatli nazoratni ta’minlagan holda uzoq muddatda axloqiy va psixologik oqibatlarga olib keladi. Don Korleonearning “yaxshilik” sifatida ko’rsatilgan majburiyatlari inson erkinligini cheklaydi:

“Someday, and that day may never come, I’ll call upon you to do a service for me.” – Don Vito Corleone, The Godfather (Coppola, 1972).

Bu manipulyatsiya Bonasera kabi qahramonlarni qarzdorlik tuyg’usi bilan bog’lab qo’yadi. Akopova (2013) ta’kidlaganidek, bunday usul insonning erkin tanlovini buzadi va axloqiy noaniqlik yaratadi [1].

“Maykl Korleone o’zgarishi” manipulyatsiyaning psixologik oqibatlarini ko’rsatadi:

“It’s not personal, Sonny. It’s strictly business.” – Maykl Korleone, The Godfather (Coppola, 1972).

Bu ibora manipulyatsiya va zo’ravonlikni mantiqiy oqlash orqali axloqiy chegaralarni buzadi. Shu tariqa Maykl o’zini hissiy jihatdan uzoqlashtiradi va yolg’izlikka mahkum bo’ladi.

“Cho’qintirgan ota” filmida lingvistik manipulyatsiya bilvosita nutqiy aktlar, madaniy qadriyatlar va hissiy ekspluatatsiya orqali amalga oshiriladi. Don Korleone va Tom Xeygen kabi qahramonlar manipulyativ strategiyalardan foydalanib ekspluatatsiya qilishadi. Biroq bu nazorat uzoq muddatda axloqiy va psixologik ziddiyatlar, hissiy qarama-qarshiliklarni keltirib chiqaradi. Don Korleonearning “yaxshiliklari”, Jonni Fontanening hissiy zaifligi va Mayklning yolg’izlanishi manipulyatsiyaning ikki tomonlama tabiatini ochib beradi.

XULOSA

Ushbu maqolada “Cho’qintirgan ota” filmida manipulyatsiya qanday qilib markaziy mavzu sifatida namoyon bo’lishi tahlil qilindi. Unda til, hissiy ekspluatatsiya va madaniy qadriyatlar nazorat vositasi sifatida qo’llanganligi ko’rsatildi. Kalit sahnalar tahlili orqali aniq bo’ldiki, filmida manipulyatsiya bilvosita nutq aktlari, yashirin tahdidlar, hissiy bosim va so’zsiz ramziy ma’nolar asosida qurilgan.

Don Korleonearning mashhur “taklifi” va Tom Hagenning nozik ogohlantirishlari manipulyatsiyaning noaniqlik va inkorni inkor qilish qobiliyati orqali tanlov illyuziyasini yaratishi, lekin aslida yashirin oqibatlarni yuklashini ko’rsatadi. Xuddi shuningdek, hissiy manipulyatsiya – Don Korleonearning Jonni Fontaneni uyat va ayb hissi orqali sharmanda qilishida ko’ringanidek – erkaklik va oilaviy sadoqat kabi madaniy qadriyatlarini ekspluatatsiya qilib, itoatni ta’minlaydi.

Tilga olinmagan soʻzsiz aktlar, masalan, otning kesilgan boshi, tilsiz ramziy tazyiq orqali hissiy zoʻravonlikni yetkazadi va madaniy qadriyatlar asosida ruhiy bosimni kuchaytiradi.

“Choʻqintirgan ota” filmidagi manipulyatsiyaning madaniy asoslari uning samaradorligini yanada kuchaytiradi. Sharaf, sadoqat va oilaviy burch kabi umumiy qadriyatlarning ekspluatatsiyasi insonlarni koʻrinmas qarzar bilan bogʻlaydi, bu esa axloqiy va hissiy zanjirlarni hosil qiladi. Shu bilan birga, manipulyatsiyaning psixologik oqibatlari ham sezilarli darajada kuchlidir. Bonasera va Jonni Fontane kabi manipulyatsiya qurbonlari ayb va majburiyat hissi bilan yengilgan boʻlsalar, Maykl Korleone kabi manipulyatorlar esa oʻzlarining axloqiy yemirilishi va yakkalanishlariga duch keladilar, chunki ular oʻzlarining noaxloqiy harakatlarini oqlashga urinadilar.

Oʻz mohiyatiga koʻra, “Choʻqintirgan ota” manipulyatsiyaning shunchaki badiiy uslub emasligini, balki kengroq kuch dinamikasi va insoniy munosabatlarning aks etishini namoyish etadi. Film badiiylik doirasidan chiqib, haqiqiy hayot kontekstida til, hissiy ekspluatatsiya va madaniy qadriyatlar yordamida inson xulq-atvorini qanday boshqarish mumkinligi haqida chuqur tushuncha beradi. Film koʻrsatib oʻtganidek, manipulyatsiya yashirin va nozik, ammo hal qiluvchi tarzda ishlaydi: u maqsadga erishish uchun niyatni yashirgan holda natijalarni shakllantiradi.

“Choʻqintirgan ota” olamida soʻzlar qurollardan ham xavfliroqdir, chunki ular qalblarni, onglarni va sadoqatni boshqaradi – hokimiyat esa manipulyatsiya sanʼatini mukammal oʻzlashtirganlarning qoʻlida qoladi”

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

1. Akopova, A. (2013). Linguistic Manipulation: Definition and Types. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering, and Education*.
2. Babaeva, R. G. (2018). Language Manipulative Means in Speech Communication. *Journal of Philology and Linguistics*.
3. Coppola, F. F. (Director). (1972). *The Godfather* [Film]. Paramount Pictures.
4. Доценко Е.Л. (1997). *Психология манипуляции: Феномены, механизмы и защита*. ЧеРо, Москва.
5. Иссерс, О.С. (2009). *Коммуникативные стратегии и тактики русской речи*. Флинта, Наука.
6. Jones, J. (2007). *The Annotated Godfather: The Complete Screenplay*. Black Dog and Leventhal Publishers, Inc., New York.
7. Михалёва О. Л. (2009). *Политический дискурс: Специфика манипулятивного воздействия*. Либроком, Москва.
8. Manipulation in Family Relationships. (2021). *Манипуляция: Содержание понятия и причины возникновения в семейной жизни*. Family and Social Studies Journal.
9. Серль, Дж. Р. (1986). *Классификация иллокутивных актов* // Новое в зарубежной лингвистике: Теория речевых актов. – М., Вып. XVII. – С. 170-194.
10. Trofimova, V. A. (2019). On Some Aspects of Speech Manipulation Through Intercultural Perspective. *Advances in Social Science, Education, and Humanities Research*.